

hens tamen in een gebonden / ende byswijs gheboegt wassen: ende daer nae volgt het Saet: welc wat sekerlych en stekende is / oft onstercke doornhens gelijck. De Wortel hangt aen een met dunne bevelingen.

Spinagie.

菠菜 (ホウレンソウ)

Plaetse. Dit gewas komt in de hoven gemackelijcken voort: ende wilt wel in alderhanden gront aerden. Tijt. Spinagie mach bijnæ in alle tijden des jaers gesaet worden. In de Lente / oft in Meert oft April gesaet zijnde wort seer schielijck groot: ende binnen twee maanden nae dat sij ghesaet is / soo leberet sij saet ende bloemen. Sij wort oock in den Herff gesaet: maer dan en schiet sij soo haest niet op: want sij blijft dan alle den Winter over: durende / ende en hingt geen saet voort in de Lente voort.

Naem. Nu ter tijt wort dit cruyt in Heerdwitsch Spinagie gheheten / in Doochdwtisch Spinier: in Fransosa Spinars, in Engelsch Spynache: in Spaenssch Spinacia: in Italiaenssch Spinaci: daer van comt den Latijnschen naem Spinachia: hoe wel dattet sommige Spinacheum olus heeten / andere Hispanicum olus, dat is Spaenssch Noecruyt: Fuchsius noemt in Griecx Spinachia Emoxia: banden Arabischen meesters ende van Serapio is het Hispanac ghenoomt. Sommige heeten't Seutomalache Σεουμαλαχη, oft Teutomalache Τουμαλαχη, dat is in Latijn Maluacea Beta, oft in onse taal Maluwachtige Beete.

De gene die dit gewas door het Boulapathon van Plinius aengesien hebben / zijn seer bezogen: want het Boulapathon is een soorte van Lapathum oft Partich / en verschildt van de ander soorten van Partich alleen in de grootte oft diepte van sijne wortel / soo sij verhaelt in het 21 capittel van sijn 20 Boeck. Het en is oock het bliton van Hippocrates niet: dat hij gelijck een tonge seyt te wesen lib. 2. De morbis muliebribus: Want dat wort gerekent onder de dingen diemen van anderen pleegt in te steken om den rooden byouwelijcken bloet te stelpen ende op te doen houden: Soodanich als dese Spinagie niet en is gemerckt dat sij geen tamenreclinge in heur en heeft.

Aert, Cracht ende Werckinge. Spinagie is heel bocht en rondt van aert: tot seker in den tweeden graed: doch is bochter dan rondt: Ende sij wort gerekent onder die moescruyden / die wat waterachtich van stoffe zijn:

ende geen merckelijcke egyptenheit in het smaerken en vertoonen. Daerom sijnck sij haest nederwaerts / ende maect den buckel weech.

Men eet de Spinagie / als sij ghesoden is: maer sij hengt heel luttel / toe hieants geen voetsel bij. Sij is wat windachtich / ende doet de mage haest omkeeren en walgen: ten zij datse met Gember oft met bierghelger bespraeyt ende gebetert wort.

Men gebuycht de Spinagie ooc in het rauw Salaet / te weten alsse eerst wtgesproten is / ende eer dat de breedste bladeren gewassen zijn.

BIIVOESEL.

By beelen is de Spinagie door de Lampiana oft Napium van de ouders gehouden geweest. Den Latijnschen naem Spinacia schijnt gecomen te zijn van de stekende punten oft sachte doornkens van het saet. Sommige machten daer twee soorten van: een wanneken ende een wistken dat in Switscherlant Pimmel Spinac genaeemt wort: en verschildt van het wanneken mits dien dattet hooger / ende byeder stelen heeft / sonder saet / ende in t aensien de Wilde Wilde beter gheleyct / oft de Algoede: dan de oprechte oft gemeyne Spinagie. An der gheboven datse in oude tijden onbekent is gheueest. Sij comt den seiden dach nae dat sij gesaet is voort / met digh cantige bladeren. De Franfosen heeten se oock Epinoches. Nochtan van de Crachten van Spinagie. In het ten is de Spinagie wat luyflijcker dan de Beete: ende boert meer ende beter van de Melde.

Sommige seggen dat de Spinagie enige afvāgende ende herdeplende cracht heeft: daer Dodonæus hier nochtans niet af en vermaent.

In is de mage bequaemer dan het Partich cruyt.

Men dinct het water daer sij in gesoden is om den buckel weech te maeken.

Spinagie op de heete geswollen gelept: bevoet de hitte / ende doet de geswollen scheyden.

Men seyt de Spinagie veel in de panne / sonder water / insonderheit als sij noch teer / mals ende ionck is: want sij is so vol saps / dat sij in heur eppen sap gesoden mach worden: dat daer we comt / alsoo haest als sij de hitte geboert. Spinagie in spijse gebuyct / versacht de rouwichheit van de keele ende van de scoote: daerom is sij goet gebuyct van de gene die de stemme oft den adem belemmer hebben: ende dichtwijts hoesten: insonderheit als sij smergens een sopken van Spinagie suppen / die met versche Water oft Olie van soete Amandels ghesoden is.

Het sap van Spinagie wort nuttelijck gebroucken tegen de steken van de Scopiouen / ende Spinuocoppen: ende in de qualen van de mage. Het is goet tegen alle inwendige gheheken: en vermeerderet het Melck. Efelde doet het geuillijck water daer van / sonderlingen van de ionge bladeren gemaeckt: ende oock de bladeren van buipen opgelept.

Spinagie gesoden: ende met Looch saue gemengt: en daer nae in de panne geroost met Olie: is seer goet van sinack / insonderheit als daer Rossijnen oft Cozintien ende Sproop oft gesoden Most bij gedaen wort. Daer op dat sij de mage niet en ontfelst: salmen heur sap alre daer over gien.

Het water van Spinagie gedistilleert alsse siet en bloeyt / wort met sijn dorcken gelept op de bootsende seeren / en tegen de rootheit des aensichts: alstet wat lebende Solste bij is.

De beste Spinagie is die teer / ionck / ende mals is / ende die wat met den regen besproeyt is geweest.

HET VI. CAPITTEL.

Van Beete.

Gelachten.

Beete is tweederhande: Witte ende Koot. De Kootde is oock tweederlep: een die van bladeren ende wortelen / maer niet van bertue / de Witte Beete gelijck is: ende een ander / die een seer groote dicke eetbaere wortel heeft.

Gedaente. 1. De Witte oft Gemeyne Beete heeft groote / breede / effene / blinckende / somtijts blecker somtijts donckerder groene bladeren. De stelen zijn lang / bij boeten hoorch / gestreep en geboort / in ertelijcke sij bescheutkens verdypt: aen de welcke eerst veel clepne Bloemkens den boden d'ander ghesicht zijnde wassen / bleckegroen van bertuen: daer nae volgen ruyghe Saden. De Wortel is lanc / diek / van binne wit / en ticht.

2. De Gemeyne Kootde Beete is de Witte Beete van bladeren / stelen / saet ende wortelen seer gelijck / alleen van bladeren ende stelen niet wit / maer bywn root.

3. Dat byemdt gelacht van Kootde Beete / is oock van bladeren ende stelen root / maer somtijts blecker dan de voorgaende: alleen de wortelen zijn wat coeter / maer diek / somtijts een Stechkaape gelijck / van binnen schoontroot / soeter van sinack / en bequaemer om booz spijse te gebuycken / dan de wortelen van de ander Beete. Anders is de gedaente ende het maechel van de bladeren / stelen ende saet de ander Gemeyne Beete ghenoechsaem gelijck.

Plaetse. Beete wort in de Moeshoven gesaeyt: ende wast geern in bette ende bochte eerde.

Witte oft Gemeyne Beete.

菠菜 (ホウレンソウ)

Eerste oft Gemeyne Kootde Beete.

大根菜 (ダイコン)

Spreemde Kootde Beete: oft Roomsche Beete.

大根菜 (ダイコン)

Tijt. De Beete wort alderbequaemelijckst ghesaeyt in de Lente: ende van hoogt gecomen / blijft sij al den Sommer deur groen / ende oock den naecomen Winter: Van het tweede jaar comt den steel eerst / mits gaders het saet voort: twelck gemeynlich rijp is in de Dopmaent oft Oogstmaent. De wortel van de spreemde Kootde Beete moet wter eerden getooken worden eer dat den steel wtspruyt: anders sal sij onbequaem zijn om geten te worden.

Naem. In Heerdwitsch heet dit gewas Beete: in Doochdwtisch Wangolt: in Engelsch Beets: in Fransch De la Porce en Beete: in Italiaenssch Beta ende Biola: in Spaenssch Alica: in Latijn Beta: in Griecx Seutlon Σεουλον, en Teutlon Τουλον, ende somtijts oock wel Teutlon Τουλον. Daer is een cruyt van Athenæus vermaent / met naeme Seutlis Σεουλις: dat dat selve is dan't gelachte vande Beete verre verscheyden.

1. De Eerste soorte wort hier te lande Witte Beete oft Gemeyne Beete gheheten / in Latijn Beta candida. Theophrastus seyt dat de Witte Beete Sicelice Βιολια, dat is Sicula toegenaemt wort. Daer van schijnt den naem Sicla ghecomen te zijn: met den welken de Beete van de Barbaren ende van de Apothekers in veel landen genoemt plach te worden.

2. De Tweede soorte noemt wij Eerste Kootde Beete oft Gemeyne Kootde Beete: in Latijn Beta rubra.

3. De Derde soorte wort van de Doochdwtischen Rot Ruben dat is Kootde Kape gheheten / als Fuchsius betuygt. Sij en is nochtans geen gelacht van Kape / maer een soorte van Beete: en is darrom van sommige Roomsche Beete oft Roomsche Kootde Beete / in Latijn Romana Beta genaeemt geweest.

Aert, Cracht ende Werckinge. 1. De Beete / insonderheit de Witte / is een roudt ende bochtich moescruyt: twelck oock eenige brachtichheit oft salpeterachtichheit in sich heeft: daer door betoont sij oock eenige afvāgende ende subberende cracht / ende trecht de slijmerichheit ende snot wt den neuse.

Men eest gemeynlich gesoden zijnde: en dan sijnckse haestelijck nae beneden: en verwecht den buckel tot het wlaten ende afrijden van de oberbloedicheden / sonderlingen alsse met het sap daer sij in gesoden is geweest / genog.